TÜM BEL-SEN 1990

KESK 1995

PSI

CEDAW

KADIN HAKLARININ ANAYASASI

KADIN HAKLARININ ANAYASASI
CEDAW

HAZIRLAYAN
HANDAN ÇAĞLAYAN

TÜM BEL-SEN
MERKEZ KADIN SEKRETERLİĞİ
EĞİTİM DİZİSİ

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Küresel Mekanizmalardan Yararlanmak

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Sözleşmesi / CEDAW'ı, kadın haklarının anayasası olarak tanımlamak abartı olmaz. 1979 yılında yürürlüğe giren CEDAW'ın önemi zaman içinde azalmadı. Hatta kadınların uzun ve zahmetli mücadelelerle elde etmiş oldukları kısıtlı hakların bile muhafazakâr hükümetlerce, neoliberal sömürü düzeniyle ve şiddet yanlısı aşırı dinci gruplarca ortadan kaldırılmaya çalışıldığı günümüzde, daha da arttığı belirtilebilir.

Bu broşür, ayrımcılığa karşı mücadelenin önem kazandığı böylesi bir dönemde CEDAW'ın önemini ve eşitlik mücadelesinde nasıl bir dayanak oluşturduğunu vurgulamak amacıyla hazırlandı.

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Küresel Mekanizmaların Gelişimi

Hâlihazırda dünya üzerinde mevcut bulunan devletler erkek egemen karaktere sahip olduğuna göre, üye ülkelerin resmi temsilcilerinden oluşan Birleşmiş Milletlerin de (BM) ataerkil bir nitelik taşıdığı düşünülebilir. Bu düşünce büyük ölçüde doğrudur da. BM sadece erkek egemen bir yapı olmakla kalmaz, yeryüzündeki diğer eşitsizlik ilişkilerini de içinde barındıran bir nitelik taşır.

Ama bu durum BM bünyesindeki eşitlik mekanizmalarının önemsiz olduğu anlamına gelmez. İkinci Dünya Savaşının ardından "barış, güvenlik, adalet, kalkınma" gibi ilkeler üzerine inşa edilen BM, kimi durumlarda

yaptırım gücü tartışmalı da olsa, insan haklarının korunması ve yaygınlaştırılmasına ilişkin önemli mekanizmalar geliştirmiştir. “Irkçılığa Dayalı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi”, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, “Ekonomik, Sosya ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”, “CEDAW” gibi insan hakları sözleşmeleri, bu mekanizmaların başında gelir. Ayrıca Çocuklara Yardım Fonu/UNICEF, Uluslararası Çalışma Örgütü/ILO, BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü/UNESCO gibi bağlı kuruluşlar da insan haklarının, kültürel varlıkların korunmasında önemli rollere sahiptir.

BM bünyesinde insan haklarının korunması ve geliştirilmesini amaçlayan sözleşmelerin izlenmesini ve üye ülkelerin sözleşme hükümlerine uymaya zorlanmasını sağlayacak çeşitli mekanizmalar bulunur. Toplumların da, yaşadıkları ülkelerin yönetiminden, altına imza attığı sözleşmelere uymasını istemeleri önemli bir mücadele alanı oluşturur.

Üye devletlerin iç hukuklarında da altına imza attıkları sözleşmelere uymalarını zorunlu kılan düzenlemeler mevcuttur. Örneğin TC Anayasasının 90. maddesine göre usulüne göre usulüne göre onaylanmış uluslararası sözleşmeler iç hukuk yerine geçer. Bu maddeye göre Türkiye, imzaladığı sözleşme hükümlerine aykırı yasa yapamaz, yapsa da bu yasa değil sözleşme hükmü geçerlidir.

Anayasa’nın bu maddesi çok önemlidir. Çünkü BM sözleşmelerinde yer alan ve devletlere karşı yurttaşların haklarını, özgürlüklerini düzenleyen pek çok hüküm, ülke içinde mevcut hakların korunması ve geliştirilmesi için önemli bir dayanak oluşturur. Hatırlanacak olursa kamu emekçilerinin 12 Eylül sonrasında başlattıkları sendikal örgütlenme mücadelesi-

ne, ILO sözleşmeleri dayanak oluşturmuştu. Türkiye CEDAW'ı onayladığı için, sözleşme hükümleri bağlayıcı niteliktedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, cinsiyet ayrımcılığına, köleciliğe, insan ticaretine, çocuk emeği sömürüsüne vb. karşı BM bünyesinde ortaya çıkan her türlü olumlu düzenleyici ve yol gösterici ilkenin gerisinde, BM üyesi devletlerin resmi delegasyonlarının iradesi değil dünya halklarının, emekçilerin, kadınların küresel çapta yürüttükleri irili ufaklı mücadelelerin etkisi bulunmaktadır. Bu sözleşmeleri ve mekanizmaları, yeryüzünün yoksul halklarının, emekçilerin, kadınların ve özgürlüklerinden, haklarından, insanca yaşama koşullarından mahrum bırakılmış kesimlerin hak ve adalet arayışları ortaya çıkarmıştır. CEDAW da küresel çapta kadın hareketinin etkisi ile kaleme almak zorunda kaldıkları bir sözleşmedir.

Birleşmiş Milletlerde Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Düzenlemelerin ve Mekanizmaların Gelişimi

BM'de cinsiyet ayrımcılığına karşı düzenlemelerin tarihi 1946 yılında Kadın Statüsü Komisyonu'nun oluşturulmasına değin gider. Küresel kadın hareketi, 1972'de BM'ye dilekçeyle başvurarak 1975'in Kadın Yılı ilan edilmesini istedi. Bu istek 1975'te karşılığını buldu ve BM Kadının Statüsü Komisyonu başvuruyu kabul etti. Aynı yıl, yine küresel kadın hareketinin etkisiyle BM Birinci Dünya Kadın Konferansını Meksika'da topladı.

BM Dünya Kadın Konferansları

BM Dünya Kadın Konferanslarının ilki olan Meksika konferansında, kadınların yaşadığı sorunların bütün toplumun sorunu olduğunun altı çizildi. Bu saptama önemliydi çünkü eğer kadınların yaşadığı sorunlar toplu-

mun sorunu olarak kabul ediliyorsa çözümün de toplumsal düzlemde aranması gerektiğine işaret ediyordu. Bu Konferansta hazırlanan Dünya Eylem Planının hedefinde eşit haklar, kalkınma ve barış bulunuyordu.

Söz konusu hedefin hayata geçirilmesi amacıyla 1975-1985 yılları arasında eşit haklar, kalkınma ve barış için BM KADIN 10 YILI ilan edildi. Bu yıllar kadın özgürlük hareketinin dünya genelinde çok canlı olduğu yıllardı. Bu canlılık, BM'de de yansımasını buldu ve 1979 yılında CEDAW imzalandı. CEDAW aşağıda ele alınacak. BM Kadın Konferanslarına devam etmek gerekirse, bu konferansların ikincisi 1982 yılında Kopenhag'da toplantı.

Kopenhag konferansıyla aile içi şiddet öncelikli konular arasına girdi. Eşitliğin tanımlanması önemliydi. Sadece yasal eşitlik değil, haklarda, sorumluluklarda eşitlik anlayışı benimsendi ve bu doğrultuda hareket eylem planı belirlendi.

BM Üçüncü Kadın Konferansı Nairobi'de toplandı. Nairobi Konferansında BM Kadın On Yılı, eşitlik kalkınma ve barış konuları açısından gözden geçirildi. Kadınların ilerlemesi için ileriye yönelik eylem stratejisi belirlendi. Sosyal hayata katılımda ve siyasi karar almada eşitlik talebi dile getirildi.

1993 yılında toplanan BM İnsan Hakları Konferansında kadın haklarının, evrensel insan haklarının ayrılamaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğu resmen kabul edildi.

BM Kadın Konferanslarının Dördüncü ve en önemlisi 1995 yılında Pekin'de toplandı. Bu konferansta Pekin Bildirgesi açıklandı ve eylem plat-

formu oluşturuldu. Pekin konferansının önemli bir özelliği, o zamana değin yapılan en büyük konferans olmasıydı. Resmi konferansa 189 ülkeyi temsilen 17 bin delege katıldı. Uluslararası kadın hareketi de hem Konferans hazırlık sürecine katıldı hem de hükümetler arası oturumlara paralel oturumlar düzenledi. Bu kadın forumuna otuz binden fazla kadın katıldı.

Pekin Konferansı'ndan sonra da BM bünyesinde kadın konferansları toplanmaya devam ediyor.

Kadına Yönelik Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Sözleşmesi / CEDAW

BM'nin cinsiyet ayrımcılığına karşı hüküm barındıran ilk sözleşmesi CEDAW değildir. Daha 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde cinsiyete dayalı ayrımcılık reddedilir. Daha sonra kaleme alınan Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ya da Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi gibi sözleşmelerde de, bu metinlerde sıralanan haklardan yararlanmada cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılamayacağı vurgulanır.

- **CEDAW'ı bu sözleşmelerden ayıran temel özelliği;** diğer sözleşmelerde "eşit davranma", "ayrımcılık yapmama" ilkelerinin bulunmasına karşın CEDAW'ın sadece ayrım yapmamayı değil zaten "var olan ayrımcılığı ortadan kaldırma" ilkesini düzenlemiş olmasıdır. BM'in CEDAW öncesindeki düzenlemelerinde "eşit davranma" ve "ayrımcılık yapmama" ilkeleri benimsenmekteydi fakat zaten var olan ayrımcılık karşısında durumu düzeltmeye yönelik yaklaşım CEDAW ile gelişmiştir.

- **Peki, ama ayrımcılık ne?**

CEDAW'ın önemli özelliklerinden biri de ayrımcılığı tanımlamış ol-

masıdır. CEDAW'da yapılan ayrımcılık tanımı, devletlerin yükümlülük alanlarını açık bir şekilde ortaya koymuş oldu. CEDAW'ın 1. maddesine göre ayrımcılık;

"Kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama"dır.

- **Ayrımcılık yapmamayla yetinmeme; var olan ayrımcılığı ortadan kaldırma yükümlülüğü**

CEDAW'ın önemi, kadınların insan haklarının yaşama geçirilmesini engelleyen, geciktiren toplumsal, ekonomik, politik, kültürel koşul ve etkilerin varlığını veri olarak kabul etmesi ve bunların yok edilmesi gerektiğini vurgulamasıdır. Başka bir ifadeyle sadece ayrımcılık yapmamaya değil, zaten var olan ayrımcılığı ve eşitsizliği ortadan kaldırmak için yapılması gerekenlere dikkat çeker.

Bu doğrultuda taraf devletler, mevcut ayrımcılıkları ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için yükümlük altına girmektedir.

- **Ayrımcılık doğuran kültürel unsurların ayıklanması gereği**

Burada gözden kaçırılmaması gereken bir yön de CEDAW'ın sadece eşitsizliğe yol açan toplumsal, politik, ekonomik etkenlere değil kültürel etkenlere de dikkat çekmesidir. Bu çok önemlidir. Çünkü cinsiyet eşit-

sizliğini besleyen, pekiştiren pek çok husus kültüre gömülü vaziyettedir. CEDAW, kültürlerin barındırdığı cinsiyet ayrımcı hususların ayıklanarak ortadan kaldırılması gereğine vurgu yapar; bu bağlamda yerleşik toplumsal cinsiyet rol kalıplarının değiştirilmesini de önemser. Sözleşmenin 5. maddesi toplumsal cinsiyete dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılması amacına hizmet eder.

- **CEDAW, devletleri diğer kişi, örgüt ya da kuruluşların ayrımcılık yapmasını da önlemekle yükümlü kılar.**

CEDAW, üye devletleri kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için somut adımlar atmakla yükümlü kılar ama aynı zamanda bütün diğer kişi örgüt ya da kuruluşların kadınlara karşı ayrımcılık yapmasını önlemekle de görevlendirir. Bu özellik dolayısıyla, örneğin bir işyerinde işverenin cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmasından da, bir belediyede hizmetlerin cinsiyete dayalı ayrımcılık doğuracak şekilde verilmesinden de devletlerin sorunluluğu kabul edilir.

- **Sadece kamusal alan da değil özel alanda da eşitlik**

CEDAW'daki ayrımcılık karşıtı düzenlemeleri, önceki BM sözleşmelerinde yer alanlardan ayıran başka bir özellik de ayrımcılığın yok edilmesi ilkesinin sadece kamusal alanda değil, özel alanda da gerçekleşmesini, başka bir ifadeyle bu ilkelerin aile ve evlilik ilişkileri bağlamında da geçerli olmasını gerektirmesidir. Bu özellik de çok önemlidir. Çünkü bugün bile aile içinde eşitsiz ilişkiler, eşitsiz rol paylaşımı ya da kadınlığa ve erkekliğe atfedilen anlamların eşitsiz olduğu göz ardı edilerek, kadınların sadece eşit fırsat verilmesiyle eğitimde, siyasal yaşamda, çalışma yaşamın-

da eşitliği yakalayabileceği öne sürülebilmektedir. Oysa özel alandaki bahsedilen eşitsizlikler, kamusal alanda kadınları eşitsiz ve dezavantajlı hale getirdiğinden, gerçek bir eşitlik için özel alanda da eşitliğin sağlanması; söz konusu eşitsizlikler ortadan kalkana değin de destek mekanizmalarının geliştirilmesi, geçici özel önlemlerin alınması gerekir.

- **Sonuçlarda eşitliğe bakmak**

Tam da bu nedenle Sözleşmenin 4/1. maddesi, "hukuksal eşitlik" ile yetinmemekte, **"eylemli eşitliği"** ya da başka bir ifadeyle **maddi eşitliği** yaşama geçirmek için taraf devletlerin alması gereken geçici özel önlemleri vurgular. Buna göre eşitlik, salt fırsat eşitliği değildir; sonuçlarda eşitliği de kapsamak zorundadır. CEDAW, bu yaklaşımının ürünü olarak devletleri geçici özel önlemler almaya sevk eder. Pozitif ayrımcılık gibi geçici özel önlemlerin ayrımcılık oluşturmadığı kabul edilir.

- **Özgül kadın grupları ve konular vurgusu**

CEDAW, hak temelli bir eşitlik anlayışına dayanmakla birlikte, kadınların tek ve soyut bir grup olarak tanımlanmasının yetersiz kalacağından hareketle, özgül gruplara da atıf yapar. Mesela kırsal kesimde yaşayan kadınlar CEDAW için maruz kaldıkları çoklu ayrımcılıktan dolayı özgül gruplardan birini oluşturur. CEDAW Komitesinin Türkiye'ye ilişkin sonuç gözlemlerinde "anadili Türkçe olmayan kadınlar", "sığınmacı kadınlar" ya da "kadın ticareti mağduru kadın ve genç kızlar" gibi özellikle anılan kadın gruplarına rastlanır.

- **Peki ya şiddet?**

Ayrımcılık konusunda bu denli kapsamlı düzenlemeye sahip CEDAW'ın hiç mi eksiği yoktu? Vardı. CEDAW hazırlanırken kadınların bütün çabalarına rağmen, kadınlara yönelik şiddet konusu sözleşme maddeleri arasına giremedi. Bu da BM'nin ataerkil karakterinin CEDAW üzerindeki izlerinden biri olarak değerlendirilebilir. CEDAW'ın bu eksikliği 1992'de CEDAW Komitesinin kabul ettiği 19 nolu Genel Tavsiye'yle ile giderildi.

- **CEDAW Komitesinin 19 No'lu Tavsiye Kararı:**

Bu kararla kadınlara yönelik şiddet konusu CEDAW kapsamına dahil edildi. Komitenin tavsiye kararına göre kadınlara yönelik şiddet; 'Kadınlara kadın oldukları için yöneltilen ve/veya kadınları orantısız olarak etkileyen şiddet" olarak tanımlandı ve kadınlara yönelik şiddetin bir ayrımcılık olduğu ve CEDAW kapsamında bulunduğu belirtildi:

- **CEDAW Yaşayan Bir Sözleşme**

Kadınlara yönelik şiddetle ilgili eksiğin CEDAW Komitesi Tavsiye Kararı'yla ile giderilmesinde olduğu gibi CEDAW, günün koşullarına göre kadınlara yönelik ayrımcılığın tasfiye edilmesi ve şiddetin önlenmesi konusunda yeni mekanizmalar da geliştirmektedir. Örneğin 2001 yılında kabul edilen CEDAW İhtiyari Protokol ile CEDAW Komitesine bireysel başvuru hakkı kabul edildi. Başka bir mekanizma ise araştırma/soruşturma yetkisinin tanınması oldu.

- **CEDAW'ın Devletler Üzerinde Yaptırım Gücü Var mı?**

Bu durum ne yazık ki BM'nin erkek egemen karakterinin en görünür

olduğu alanlardan birini ve CEDAW'ın zayıf noktasını oluşturmaktadır. Sözleşmeye taraf olan üye devletler, CEDAW hükümlerini yerine getirmediğinde, onları zorlayacak somut mekanizmalar bulunmuyor. CEDAW'ın temel yaptırım mekanizması, devletlerin belirli periyotlarla CEDAW Komitesine rapor vermesi ve CEDAW Komitesinin de bu raporlara bakarak üye devletlerin yükümlülüklerinin, yerine getirmediği görevlerinin altını çizecek kararlar vermesi ve tavsiyelerde bulunmasıdır. CEDAW Komitesi, ilgili ülkelerin durumunu incelerken sadece devletlerin resmi raporlarına bakmakla yetinmez. O ülkedeki bağımsız kadın örgütlerinin hazırladığı gölge raporları da dikkate alır.

- **Maddi Yaptırım Gücü Olmaması CEDAW'ı etkisiz mi kılar?**

Aslında kılmaz. Çünkü her ne kadar CEDAW'ın maddi bir yaptırım gücü bulunmasa da, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesinde temel mekanizmalardan birini oluşturduğuna kuşku yoktur. Türkiye bu sözleşmeyi onaylamıştır. Dolayısıyla başta da belirtildiği gibi sözleşme maddeleri, devletin uymak ve gereğini yerine getirmekle yükümlü olduğu yasa maddeleri hükmündedir. Kadınlar eşitlik taleplerini yükseltirken, devletin yerine getirmekle kendi kendini yükümlülük altına soktuğu haklarını istiyorlar.

Ülkemizde son zamanlarda resmi ağızlardan sarfedilen "eşitlik değil adalet", "eşitliğe inanmıyorum" gibi ifadeler, CEDAW hükümlerine aykırı olmakla kalmıyor. CEDAW Türkiye tarafından onaylanarak iç hukukta bağlayıcılık kazandığı için, bu ifadelerin sahipleri bilerek ya da bilmeyerek kendi yasalarını ihlal etmiş oluyorlar. Bilmeyenlere CEDAW'ın hükümlerini anımsatmak kadınların sorumluluğu ve hakkıdır.

Sonuç olarak;

- Uluslararası düzlemde kadın haklarıyla ilgili ortaya çıkan çerçeve ve özel olarak da CEDAW, BM üyesi devletlerin kadınlara bahşettiği bir şey değil, küresel kadın hareketinin bir kazanımı ve zaferidir.

- CEDAW, Devletlere bu konuda pozitif yükümlülük getirmiş, kişilere de başvuru hakkı tanımıştır.

- Gelişmenin seyri eşit davranma ve ayrımcılık yapmamadan, eşitsizliğin ortadan kaldırılması için pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi yönünde olmuştur.

- Devletler bu pozitif yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınabilirler. Onları bu yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlayacak olan en önemli güç, CEDAW'ın kendileri için ne tür haklar öngördüğünün farkında olan kadınların mücadelesi olacaktır.

- Bu mücadeleye ise her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN TASFİYE EDİLMESİNE DAİR SÖZLEŞME

BAŞLANGIÇ

(…)

I. BÖLÜM

1. Madde

Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

Bu Sözleşmenin amacı bakımından "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

2. Madde

Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp, her türlü vasıtayla ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler, ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar:

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili

mevzuatlarına içselleştirmemişler ise, bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak;

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği taktirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak;

c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla her hangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak;

d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak;

e) Her hangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak;

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak;

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümleri kaldırmak;

3. Madde

Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf Devletler kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak üzere, erkeklerle eşitlik temeline dayanan insan haklarını ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla, mevzuat çıkarmak da dahil her alanda ve özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alır.

4. Madde

Geçici olarak alınan özel tedbirler

1. Erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Taraf Devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşmede tanımlanan bir ayrımcılık şeklinde görülemez; ancak bunlar hiçbir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz; fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.

2. Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşmedeki tedbirler de dahil Taraf Devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez.

5. Madde

Önyargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf Devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alırlar:

a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek;

b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini, yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığını de içermesini sağlamak.

6. Madde

Kadın satışının yasaklanması

Taraf Devletler her hangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişeleştirilerek istismar edilmelerini son erdirmek için mevzuat çıkarmak da dahil, gerekli her türlü tedbiri alır.

II. BÖLÜM

7. Madde

Oy verme, seçilme ve katılma hakkı Taraf Devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve, özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:

a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı;

b) Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı;

c) Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

8. Madde

Hükümeti temsil hakkı

Taraf Devletler kadınların erkeklerle aynı şekilde ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın Hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbiri alır.

9. Madde

Vatandaşlık hakkı

1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, Vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.

2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

III . BÖLÜM

10. Madde

Eğitim hakkı

Taraf Devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;

b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;

c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkânlar sağlanır;

e) Erkekler ile kadınlar arasında varolan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanır;

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;

g) Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınır;

h) Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlayamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir.

11. Madde

Çalışma hakkı

1. Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı;

b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dahil aynı istihdam imkanlarından yararlanma hakkı;

c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkanlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı;

d) Tazminatlar da dahil eşit ücret alma, ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı;

e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı;

f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dahil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı;

2. Taraf Devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellenmek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alırlar:

a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar;

b) İşi, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar;

c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için, özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle, gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;

d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar;

3. Bu madde kapsamına giren koruyucu yasal önlemler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilir ve gerekli görüldüğü takdirde düzeltilir, kaldırılır veya genişletilir.

12. Madde

Sağlık hakkı

1. Taraf Devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dahil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara Karar ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın, hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak, gerekli hizmetleri sağlar; bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

13. Madde

Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf Devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı;

b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkanlardan yararlanma hakkı;

c) Eşlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı;

14. Madde

Kırsal alandaki kadınların hakları

1. Taraf Devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşmenin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır, ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır;

a) Her düzeydeki plânlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı;

b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dahil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı;

c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı;

d) Okuma-yazma ile ilgili öğretim de dahil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmi veya gayri resmi eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı;

e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkanlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütleme hakkı;

f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı;

g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkanlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiden yararlanma ve eşit muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı;

h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı.

IV. BÖLÜM

15. Madde

Hukuk önünde eşitlik hakkı

1. Taraf Devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.

2. Taraf Devletler hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı huku-

ki ehliyete sahip olmalarını ve bu ehliyeti kullanmaları için aynı imkanlara sahip olmalarını kabul eder. Taraf Devletler özellikle, Sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.

3. Taraf Devletler, kadının hukuki ehliyetini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran bütün Sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.

4. Taraf Devletler, kişilerin seyahat hakkı ve yerleşme ve konutu seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

16. Madde

Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özelikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:

a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;

b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;

c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma;

d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;

f) Velayet, vasilik, kayyımlık ve evlat edinme veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlülüklere sahip olma; her hal ve karda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır;

g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dahil karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma;

h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır.

V. BÖLÜM

17. Madde

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi

1. Bu Sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlüğe girmesi sırasında on sekiz ve Sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.

(…)

18. Madde

Devlet raporları

1. Taraf Devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Miletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:

a) İlgili Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra

bir yıl içinde;

b) Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.

2. Raporlarda bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler de belirtilebilir.

19. Madde

Komitenin Içtüzüğü

(…)

20. Madde

Komite toplantıları

(…)

21. Madde

Yıllık rapor

(…)

22. Madde

Uzman kuruluşların temsili

(…)

VI.BÖLÜM

23.Madde

Yorumlama prensipleri

(…)

24. Madde

İç hukukta gerekli tedbirleri alma taahhüdü

Taraf Devletler ulusal düzeyde, bu Sözleşmede tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

25. Madde

İmza, onay ve katılma

(…)

26. Madde

Sözleşmenin gözden geçirilmesi

(…)

27. Madde

Yürürlüğe girme

(…)

28. Madde

Çekinceler

1. Onaya ve katılma sırasında Devletler tarafından yapılan çekincelerin metni Birleşmiş Miletler Genel Sekreteri tarafından alınır ve diğer bütün Devletlere gönderilir.

2. Bu Sözleşmenin konusuna ve amacıyla bağdaşmayan bir çekince kabul edilmez.

3. Yapılmış olan çekinceler her zaman BM Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir; Genel Sekreter bu bildirimden diğer bütün Devletleri haberdar eder. Bu tür bir bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

29. Madde

Sözleşmenin yorumu ile ilgili uyuşmazlıklar

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla Taraf Devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu Devletlerden birinin talebi üzerine hakem önüne götürülür. Hakem önüne götürme talebinden itibaren altı ay içinde taraflar hakemliğin kuruluşu üzerinde anlaşamazlarsa, bu taraflardan her hangi biri bu uyuşmazlığı uluslararası Adalet Divanı Statüsü›ne uygun olarak, uluslar arası Adalet Divanı›nın önüne götürülebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözleşmenin imzalanması veya daha sonra onaylanması veya katılması sırasında, bu Maddenin birinci fıkrasıyla

bağlı olmadığını beyan edebilir. Bu tür bir çekince koyan Taraf Devlet karşısında diğer Taraf Devletlerde yukarıdaki fıkra ile bağlı olmazlar.

3. Yukarıdaki ikinci fıkraya uygun olarak bir çekince koymuş olan bir Taraf Devlet, BM Genel Sekreterine bir bildirim göndererek bu çekincesini her zaman geri alabilir.

30. Madde

Orijinal metin

(…)

TÜM BEL-SEN
Sümer 2 Sokak No: 29/7 Kat: 4 Kızılay / ANKARA
Tel: 0312 230 59 39 - 230 62 33
Faks: 312 230 48 29 - 230 48 39
web: www.tumbelsen.org.tr mail: posta@tumbelsen.org.tr